

Napló

1989.IV.30.

Egész héten nem jutottam oda, hogy írjak. Vegyük talán sorba:

Kedden este megnéztük a szabadkai Városi Könyvtárban az: Ez egy inkvizíció-t. Minden egyes szereplőről esettanulmányt lehetne írni: Kabók – a pártban már többé nem hisz, a marxizmusban viszont igen. Antóci: még mindig hisz a pártban, csak éppen ő a „rossz” emberekkel találkozott. Lajkó: mefisztói, talán fausti szellem. Hegedűs: fontoskodó, aki az egészbe (talán) azért keveredett bele, mert akart magának egy kis „népszerűség”-et. Sárkány A.: nem kellett volna belenni, fölösleges volt. Satai: (annak ellenére, hogy Siflis kibeszélte, milyen nehezen állt kamera elé, család-i veszekedés stb.) amit kellett, azt elmondta. Ljiljak Svetozar: sztalinista, nem csak üvegszeme miatt vak, korlátolt bürokrata, dogmatikus. Egyik legfélelmetesebb gondolata: A baj azokkal van, akik úgy is cselekednek, mint ahogy gondolkodnak!

Jó tudni, nemcsak értelmiségiek voltak a teremben, hanem, mintegy a fele, munkások, nyugdíjasok, egyszerű emberek. De hányan is? Talán százan.

Szurdán este bemutatták az MTV-ben a Dubček-interjú második részét a Magyar Szó közli a szöveget. A helyzet méginkább ki fog éleződni Magyarország és Csehszlovákia között. Az az ember minden lényeges momentumot elmondott: a jogellenes szovjet és egyéb behatolást, hogy szó sem volt ellenforradalomról, hogy egyszerűen becsapták őket, a szemükbe hazudtak a „testvéri országok”.

Ugyanabban a műsorban, ugyanannak a riporternak (Sugár András) a riportja M. Đilasszal. A korábbi riportokból, interjúkból, írásokból ítélve is az volt a benyomásom: Đilas nem tud fölülelmelkedni szerbségén, s mindent a szerbek és Szerbia szemszögéből lát, láttat. Teljes mértékben igazolja Miloševićet és tetteit, s a jelenlegi nagyszerb politika frázisait használja: végre jött egy vezér, aki összefogta a szerbeket, a szerbek Horvátországban rosszabbul élnek, mint a SZHSZ ki-

ráltság alatt, nem áll módjukban a cirill írást használni. A Vajdaságot főként szerbek lakják... (M. leendő – jelenlegi? – egyik fő ideológusa. S még azt is megjátszozták majd, hogy ellenzéki, tehát demokratikus politikust választott maga mellé.)

Az Új Symposion szerb nyelvű tartalomjegyzéke, összefoglalója cirill betűs.

A Magyar Tanszék nyílt levélben tiltakozik a bevezetendő kisebbségi oktatásügyi törvénytervezetek ellen / miatt. Hattyúdalu?

Bozsik és Beszédes átvették a Sinkó-díjat. Beszédes a Sympo új főszerkesztője.

1989.V.2.

Az elmúlt négy nap kellemes emlékként marad meg. Négy napig szünetelt a hajsza, a rohanás. Volt időm olvasni, könyvet is, újságot is. Bepótolhattam lemaradásaimat (a folyóiratokat illetően). Sikerült megírnom a Magyar Szónak a következő tárcát, nem tudom, milyen fogadtatásban részesítik? K. azt mondta: – Talán nem rossz?! – Csak talán? – kérdeztem.

1989.V.6.

Csütörtökön folytatódott a kilenc éve tartó cirkusz: a megemlékezés Tito halálának évfordulójáról. A Magyar Szó-beli Kommunista egy cikkét vittem el az iskolába a gyerekeknek fölolvasni. Ők gépiesen, minden értelem nélkül olvasták. S utána: a beszélgetés egészen más irányt vett, megbeszéltük nagyvonalakban a romániai félfasiszta rendszert. Ők kérdezték volna Kosovót is, de (talán szerencsére) kicsöngettek.

S a harmadik óra alatt: a kinti szirénázás hangjára fölálltunk. Én szememet lesütve, talán az arcom is égett ettől a gyalázattól. És nem mondhattam nekik semmit, s nem szóltam rájuk, hogy az utolsó padokban kuncogtak.

Este a televízióban a köztársaságok fővárosai: Belgrádban volt olyan is, aki megállt, másutt mindenütt vigyázzállásban az emberek három óra után. Ljubljanát

viszont messziről mutatták, s így is csak a háztetőket. Embert egyet sem.

Janšát tegnap börtönbe vitték. A hétfői tiltakozó nagygyűlést betiltották. (Talán van benne logika: ha Šolevič társaságát nem engedték be, akkor nekik sem szabad, hisz rögvest rájuk támadnának. De bizonyára nem hagyják ennyiben a szlovéneket.)

Voltak ma nálam Ladányiék. Örültem a látogatásuknak, azt hiszem, ők is. El is szomorodtam egy kicsit, hiszen az életem mennyivel bonyolultabb, mint az övéké.

1989.V.12.

Hétfőn kerül sor a Panorámában a Vajdaságra. Félek tőle egy kicsit, nehogy baja származzon belőle azoknak, akik beszélni fognak. Ha pedig nem mondják el azt, amit el kell(ene), akkor meg mit ér?

Tegnap járt nálam Bozsik. Beszélt Beszédessel, aki érdeklődött felőlem, hajlandó lennék-e közreműködni a Sympóval? Megadtam a telefonszámomat Bozsiknak, de Beszédes még nem jelentkezett. Mind-egy, úgysem tudnék határozott választ adni neki. Túl nagy volt a fölkavart por a Sympó körül.

Toldi Éva sem említi fölszólalásomat az Alkotók Gyűlésén. (Mások sem.) Az ésszerű javaslatoknak nincs helye? Persze, hogy nincsen.

Szeli nyilatkozott valamelyik este a Londoni Rádióknak. Jellemtelenségét példázza, hogy szerinte egyáltalán nincsenek veszélyeztetve a vajdasági nemzetségek, sőt... Sőt, az új alkotmány szavatolni fogja az összes jogokat!

Már annyit hallom ezeket a baromságokat, hogy én is elhiszem: Milošević és dicső társasága fölszabadít bennünket! (A pályaválasztási tájékoztató a nyolcadikosok részére csak (!) szerb nyelven került az iskolákba. Tavaly még kétnyelvű volt, jövőre csak cirill betűkkel íródik majd?)

Istenem, annyira kevés a tisztánlátó ember, a be nem szennyezett. A Híd áprilisi számában újraolvasván Tolnai székfoglalóját a Szerb Írószövetségben: gyalázatos – lenézi és lenézteti mind a szlovéneket, mind a horvátokat, sovinsztáknak, nacionalistáknak mondja őket, mégha áttételesen is. Hangvétele pökhendi, fönnhéjázó. Homályos elképzeléseket mond az albánokkal kapcsolatban, s a Szerb Írószövetség képviselőjében Konjovićnál járva az európai szellemet vitték magukkal! Szégyenletes. Kár, mert Tolnai igazi nagy költő lehetett volna.

(Hm, Bozsik is azt mondta: „Most majd azok fognak publikálni a Sympóban, akik eddig nem jelentettek meg semmit”. Ha mi nem akarjuk elhinni, akkor a dolgokat semmissé lehet nyilvánítani? Könnyű lesz (vagy már meg is történt?), elfelejteni, ő is, meg a többiek is, kivétel nélkül, mind adtak írást a folyóiratnak, csak szép simán át kellett verni őket, s ők bedőltek a meséknek. Ők, a hősök, az ellenzéki irodalmárok! Nevetséges.)

Mi az, ami megnyugtat, boldogságot ad? A gyerekek ragaszkodása, az ágyban töltött órák percei, egy-egy őszinte beszélgetés, s Bogánics ragaszkodása, öröme. És a többi idő? A „többi” lenne a köztes idő?

Fiatalkor alkotók nyilatkozatait olvasom a Képes Ifjúságban – beképzelték, fölvágnak, fönnhéjázók. De nekik talán még megbocsájtható: gyerekek.

1989. V. 16.

Már tegnap meg kellett volna írnom, de nem volt időm: együtt utaztam Sv. Ljiljak községi tanfelügyelővel Kispiacra, meg vissza. Az autóban elkezdett mesélni a kosovói pedagógusszükségletekről. 150 pedagógust kell(ene) a Vajdaságnak Kosovóba küldenie. Nem akartam hozzászólni, de végül nem térhettem ki előle. Kérdésemre kiderült, albán gyerekeket kellene szerb nyelven oktatni. S hogy nem az anyanyelvükön? „Nekik is meg kell tanulni az államnyelvet! – mondta Ljiljak. 170 százalékos fizetésemelést kapnak az ott dolgozók, ill. 100 + 170%-ot, teljes ellátást, utazással, útiköltség fedezésével. Csak az anyanyelvi órákat fogják albánul hallgatni, minden más szerbül megy nekik. S hogy hova lettek a tanáraik? Börtönben, fölfüggesztve, időelőtt nyugdíjazva,... Ki tudja? S ha nem lesz elég jelentkező, akkor parancsba is adhatják, le kell menni Kosovóba.

Elmaradt a jugoszláviai riport az MTV-ben. De ami volt: Romániában WC-papírt készítettek a református Bibliából, Csehszlovákia fölháborodott a magyar nemzeti kisebbséggel foglalkozó riport miatt. Szegény Magyarország, újra magára hagyják, vagy lesz, aki kiáll mellette? S ha megpróbálnak demokratizálódni, a környező (keleti) országok egyre nagyobb ellenszenvét váltják ki vele. NDK, Csehszlovákia, Románia: sztalinizmus, fél-fasizmus, elvakultság (és Bulgária? – nagy csönd, poszadás). És Jugoszlávia? Melyik is?

1989.V.19.

Az albánok szaporasága mögött is az ellenforradalom lapul, az „irredenta”. Mi az, hogy irredenta? A köznyelvben egyre inkább terjed, minden bizonnyal a szerb nyelvből vették át, így, egyes számba. Nevetséges és félelmetes. Nevetséges, mert nagyfokú butaságra vall, és félelmetes, mert a nagyfokú butaság, ha hatalommal párosul, akkor az félelmetes.

Az M.Sz. még állja a sarat, szépen kiáll dr. Tóth L. mellett, s ki meri mondani sértődöttségét és igazát ezek ellen a korlátolt, baromi bürokraták ellen. Ha nem teszi szavá nyilvánvaló, (így sincs azonban kizárva), hogy belekerült volna az oktatási törvénytervezetbe a nemzetiségi 30-as minimum. Az általános iskolákban is! Persze most, hogy visszaléptek, korántsem rendeződött a dolog. Egy-két hónapon belül, vagy talán még korábban sok mindenre fény derül.

De jó is lenne a följegyzéseket irodalomról, zenéről, képekről, utazásokról készíteni, nem pedig politikáról, szinte kizárólag a politikáról.

(Részvétet keltenek bennem a pekingi diákok, akik napok óta éhségstrájkot folytatnak. A Gandhi-féle „szelíd ellenállás” megtestesítői, továbbvivői, ők, mint az albán bányászok voltak a tárnák mélyén, akikért nyíltan csak a szlovének szólnak, szólhatnak és akarnak is szólni, pedig tettük, önfeláldozásuk ennek a Jug.-nak egyik legnagyobb eseménye volt. Ma is világosan emlékszem a fegyelmezett albán sorokra, ahogyan gumicsizmában, fejükön sisakkal végigvonultak a kosovói utcákon – „megindultak az albán proletárok” – fogalmazódott meg bennem. Az elszánt arcokra, a kicserepesedett szájakra, ajkakra, az összeeső emberekre emlékszem. Szelidek voltak, mint a vágóhídra terelt állatok, tekintetükben a halál, tekintetek, amelyek már elszámoltak mindennel, s életüket adják az életükért. S a megalázó, álnok komédia a leváltásokkal, visszalépésekkel, lemondásokkal, majd ezek visszavonásával. Aljas, ocsmány férgek, akikben még ennyi becsület sincs. Valamikor ezért főbe lötték volna magukat a politikusok, ezek meg? Saját népük árulói.)

Jó lenne írni Kányádi Sándor verseskötete kapcsán a kisebbségi lét fájdalmas pillanatairól. (Vajon vannak-e másmilyen pillanatok?)

1989.V.22.

Milovan Đilas a Vajdasági Íróegyesület tribünjén (M.Sz. V. 20.): „Üdvözölnöm kell Európa legnagyobb díszidenségét... Đilas Magyarországon a legnépszerűbb alkotók sorába tartozik... Đ. 1953-ban leírt gondo-

latai ma talán aktuálisabbak, mint bármikor. A forradalom ma tulajdonképpen reform, békés haladás előre – írta.” – S írta és mondta Tolnai Ottó a Đ.-t köszöntő beszédében. A forradalom ma békés haladás előre. Reform – demokrácia. Úristen! Hát mit csinál ez az ember? Mivé lett? Vagy: mi volt? Forradalom, amikor albánok százait börtönözték be, csak azért, mert helyet kérnek a Nap alatt. Forradalom, amikor büntetlenül szűrik ki albán gyerekek szemét, lövik le a cukrászokat, gyújtják föl egy volt vajdasági ügyész lakásának ajtáját és írják ki hatalmas betűkkel: Smrt albancima! Forradalom, amikor a teljes nemzetiségi beolvasztásra készülnek mind a Vajdaságban, mind Kosovóban? Reform-demokrácia? Amikor a többség szava a döntő mindenben? Reform, amikor a feudális, despotikus viszonyok visszaállítása történik? Demokrácia, amikor a leitatott tömegekkel manipulálnak? Békés haladás? A szegénységbe már majd belefúló népnek kölcsönt írnak ki Szerbia gazdasági föllendítésére? (Amit eleinte önkéntesen, később erőszakkal fognak behajtani rajtunk – sarc, tized, török adó) – Egyébként a kölcsön kiírásának előkészítése szépen beindult: M. ma meglátogatta Újvidéket és Szabadkát. S hogy mekkora a biztonsága: semmit nem jeleztek előre, mi több, a háromórai hírekben a rádió még csak említést sem tett arról, hogy Szabadkára is eljön. Csak este nyolckor mondták meg, Szabadkán is „tisztelétét tette”. A Városházán beszélt, s nem merték mutatni a termet, csak őt nagytotálban. Hogy is nézett volna ki a magyar királyok, meg Rákóczi, Kossuth társaságában! ...No, de amik és akik már ott megfordultak.

Szóval Tolnai és a békés haladás előre. A Halló, TV-ben valamelyik butik készítményeit bemutató manőkenek Milošević könyvei előtt mozogtak, mutogatták magukat, mi több: belelapoztak. Meg egy másik könyvbe, amelynek a tetején Njegoš volt. Lehet, a Đilas könyv volt az, aminek a bemutatására T.-t meghívták.

Mennyi mocskok, mennyi szenny? S mit tud minderről a világ, és mit fog tudni tíz év múlva?

Tegnap K.-ék háza előtt parkolván három ember föltűnően belebámult az autóba. Minden bizonnyal meglátták a magyar címet. Jól be is ijedtem, mi lesz, ha a rendőrségre mennek? Kimentem miután elmentek, s levettem a levonót. Fájdalmas, hogy amerikai, angol, francia, meg akármilyen zászlót, címet, meg akármit kiteshetsz, de ezért bebörtönöznének. Nemzeti-ségi sors – a boldogság netovábbja.